

Makale Künyesi (Araştırma): Kavun, M. ve Maden, A. (2024). Türkiye'de okunabilirlik konusunda hazırlanan tezlerin araştırma eğilimi. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 9(2), 824-837.

<https://doi.org/10.32321/cutad.1501929>

TÜRKİYE'DE OKUNABİLİRLİK KONUSUNDA HAZIRLANAN TEZLERİN ARAŞTIRMA EĞİLİMİ

Mahir KAVUN¹
Aslı MADEN²

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, okunabilirlik konusunda Türkiye'de hazırlanmış lisansüstü tezlerin; tür, bilim dalı, yıl, danışman ünvanı, üniversite, konu, tezde tercih edilen okunabilirlik formülü gibi çeşitli değişkenler açısından incelenmesidir. Araştırmada doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Türkiye'de hazırlanan lisansüstü tezler, inceleme nesnesi olarak belirlenmiştir. Söz konusu tezlere Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezinden ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda; okunabilirlikle ilgili 2002-2023 yılları arasında toplam 32 tezin hazırlandığı tespit edilmiştir. Okunabilirlik konusunda daha çok dil ile ilgili alanlarda çalışmalar yapılmış olmasına rağmen, bir dış hekimliği uzmanlık tezi ve üç tıpta uzmanlık tezinin de bu konuda hazırlandığı sonucuna ulaşılmıştır. Yıl değişkeni açısından bakıldığında ise en fazla tezin (7 adet) 2019 yılında hazırlandığı belirlenmiştir. Okunabilirlik konusundaki tezlere danışmanlık yapan akademisyenlerin %37,50'si Dr. Öğr. Üyesi/Yrd. Doç. Dr.; %37,50'si ise Doç. Dr. ünvanlıdır. 12 farklı konuda [biyoloji ders kitabı, broşür (eğitim ve bilgilendirme), dil ve anlatım ders kitabı, fen ve teknoloji ders kitabı, form, kompozisyon, LGS soruları, mevzuat (kanun, yönetmelik ve tebliğ), okuma kitabı, rapor, Türkçe ders kitabı ve web sitesi] okunabilirlikle ilgili tez hazırlanmıştır. Sonuç olarak, Türkiye'de okunabilirlik üzerine hazırlanan tezlerin incelendiği bu çalışmada, özellikle son 5 yıl içinde (2019-2023) bu konuda çok sayıda tezin hazırlandığı tespit edilmiştir. Okunabilirlikle ilgili kitap bölümleri araştırma konusu olarak önerilebilir.

Anahtar kelimeler: Metin, okunabilirlik formülü, okunabilirlik, tez.

GİRİŞ

Günümüzde üretilen metinlerin artması ve söz konusu metinlerin içeriğinden bağımsız olarak biçimsel açıdan (hece sayısı, sözcük sayısı, cümle sayısı ile ortalama sözcük ve cümle uzunluğu) okunabilirliğinin değerlendirilmesine ihtiyaç duyulması gibi nedenler okunabilirlik konusunda hazırlanan çalışmaların artmasını sağlamıştır. "Okunabilirlik

1 Bayburt Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, Dr. Öğr. Üyesi. mahirkavun@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-1319-5145>

2 Bayburt Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, Doç. Dr. asmaden25@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-3336-0198>

çalışmalarının temel amacı dilin daha anlaşılır olmasını sağlamaktır” (Temur vd., 2011, s. 104). Bu yönüyle söz konusu çalışmaların araştırmacı, ebeveyn, okur, yazar ve yayınevi gibi kişi ve kurumlara yol gösterici olduğu söylenebilir.

Okunabilirlik kavramıyla ilgili alan yazınında birbirine benzer birçok tanıma ulaşmak mümkündür. “Gerek dünyada gerekse ülkemizde yapılan çalışmalar ve çalışmalardan elde edilen sonuçlarla yapılan yorumlar incelendiğinde okunabilirlik, kısaca metinlerin yapısal özelliklerinden kaynaklı okuma kolaylığı ya da zorluğu olarak ifade edilmektedir” (Kalyoncu ve Memiş, 2024, s. 418). Bu tanımın diğer tanımları kapsayıcı nitelikte olduğu söylenebilir. “Okunabilirlik, ihtiyaç ve özelliklere bağlı olarak anlama-kavrama kolaylığına işaret eder” (Aydın, 2022, s. 4204). Bir metnin okunabilir olması, aynı zamanda onun, muhatabı tarafından anlaşılabilir ve kavranabilir olması anlamına gelir.

Okunabilirlik, metinlere dair, ilgililere (zorluk ya da kolaylık açısından) fikir (bilgi) verir. “Okunabilirlikle, metinlerin (kitapların) güçlük düzeyleri belirlenmiş olur” (Temur, 2003, s. 173). Okunabilirlik, metnin bir anlamda sayısal verilere dönüştürülmesi işlemi olarak da görülebilir. “Sayısal veriler, kitabın zorluğu ya da kolaylığı hakkında bilgi verirken kitaba ilişkin ön bilgilenmeyi de sağlar” (Akbaş ve Aksoy, 2024, s. 65). Bu ön bilgilenme sayesinde ilgililer, metnin ya da kitabın kendilerine ya da metni/kitabı iletecekleri kişiye uygun olup olmadığı hakkında bir çıkarımda bulunabilirler.

“1. Bir yazıyı biçim, anlatım ve noktalama özellikleriyle oluşturan kelimelerin bütünü, tekst” (TDK, 2023, s. 2352) olarak ifade edilen metin, okunabilirlik açısından hem biçim hem de içerik yönüyle ele alınabilecek bir özelliğe sahiptir. İçeriğin değerlendirilmesi, metnin okunması; biçimin değerlendirilmesi ise okunabilirlik formüllerinin işe koşulmasıyla sağlanabilir. Biçim açısından okunabilir düzeyde olmayan metin(ler), içerik açısından uygun olsa da okur tarafından anlaşılmakta zorlanılır. Aynı şekilde biçim açısından okunabilir olan bir metin, içerik açısından uygun olmaması hâlinde de okura fayda sağlamayabilir. Bu hususta biçim ile içeriğin uyumunun metnin yazılış amacını doğrudan etkileyeceği, herkesin üzerinde ittifak edebileceği bir konudur.

Metnin biçimsel özelliklerine dayanarak okunabilirliğinin, dolayısıyla da anlaşılabilirliğinin belirlenmesi, çeşitli okunabilirlik formülleri ile sağlanmaktadır. Ateşman (1997), metinlerin okunabilirliği üzerine yapılan çalışmaların, Türkçeye oranla diğer dillerde çok daha eskiye dayandığını belirtir. Bu tespitin ardından, 1997 yılında Türkçe için ilk okunabilirlik formülünü geliştiren Ateşman, okunabilirlik ölçütünün farklı amaçlarla kullanılabilmesini ifade eder.

Türkçe için geliştirilen 2. okunabilirlik formülü Sönmez’e (2003) aittir. Bu formülde bilinmeyen sözcüklerin belirlenmesi, söz konusu formülü deneysel çalışmalarda kullanılabilir bir alana taşımaktadır.

Türkçe için geliştirilen 3. okunabilirlik formülü Bezirci ve Yılmaz’a (2010) aittir. Bu formülde ise 3, 4, 5, 6 veya daha fazla heceli sözcüklerin oranından hareket edilmesi ve bulunan değer in karekökünün alınması, bu formülü hem diğer formüllerden farklılaştırmakta hem de uygulanmasını zorlaştırmaktadır. Ayrıca bu formülde metin seviyesinde “akademik” gibi bir basamağın bulunması, formülün akademik metinlere de uygulanmasına olanak sağlar.

Türkçe için geliştirilen 4. okunabilirlik formülü Çetinkaya ve Uzun'a (2010) aittir. Bu formül her ne kadar farklı bir katsayıyı dikkate alsa da kullandığı değişkenler bakımından Ateşman formülü ile benzerlik gösterir. Bu formülde metindeki ilk 100 kelimenin tercih edilmesi de formülün diğer formüllerden farklılaşan bir yönüdür.

Görüldüğü üzere Türkçe için 2010 yılında 2 farklı okunabilirlik formülü geliştirilmiştir. Yapılan alan yazını taramasında Türkçe için geliştirilen başka bir formüle rastlanmamasına rağmen bu alandaki çalışmaların hız kazandığı görülmüştür.

Okunabilirlik konusuyla ilgili bildiri, kitap bölümü, makale ve tez gibi çalışmalardan bahsedilebilir. Bu çalışmada okunabilirlik formülleri kullanılmak suretiyle bu alanda hazırlanan tezlerin araştırma eğilimlerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Tez, “Üniversitelerde öğrencilerin veya öğretim üyelerinin hazırlayıp bazen bir sınav kurulu önünde savundukları bilimsel eser” (TDK, 2023, s. 3278) olarak tanımlanır. Türkiye'deki tez çalışmalarının; diş hekimliği uzmanlık, doktora, eczacılıkta uzmanlık, sanatta yeterlik, tıpta uzmanlık, tıpta yan dal uzmanlık ve yüksek lisans olmak üzere toplam 7 türü bulunmaktadır. Tezlerin amacı, araştırmacıya bilimsel yetkinlik kazandırmak suretiyle onu akademik açıdan bir üst seviyeye hazırlamaktır.

Okunabilirlikle ilgili akademik çalışmalar incelendiğinde hem formül geliştirme çalışmalarına hem de söz konusu formüllerin uygulandığı çalışmalara ulaşılmaktadır. Okunabilirlik formülleri kullanılarak hazırlanan çalışmalarda çeşitli konu ve türdeki metinlerin (düzyazı) okunabilirlik seviyelerinin tespit edildiği görülmektedir.

Alan yazınında okunabilirlikle ilgili formül geliştirme, derleme ve bir ya da birkaç formülün uygulanması konusunda çalışmalar yapıldığı tespit edilmiştir. Okunabilirlikle ilgili ilki 2011 yılında, diğerleri 2014 ve 2023 yılında olmak üzere 3 farklı çalışmaya ulaşılmıştır. Temur, Sarı ve Orhan tarafından 2011 yılında yapılan çalışmada dördü fen, dördü de sosyal bilimler alanında olmak üzere toplam sekiz makale incelenmiştir. Çoban (2014) ise çalışmasında okunabilirlikle ilgili hazırlanan altı tez ve on dokuz makaleyi incelemiştir. Kavun ve Maden (2024) tarafından okunabilirlikle ilgili hazırlanan makalelere yönelik bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Alan yazınında okunabilirlik konusundaki tezleri müstakil olarak ele alan bir çalışmanın tespit edilememesi ve Çoban'ın (2014) çalışmasında formül geliştirmeye yönelik tezin de inceleme kapsamına alması, nedeniyle bu çalışmanın yapılmasına ihtiyaç duyulmuştur. Ayrıca bu çalışmanın okunabilirlikle ilgili Türkçe için geliştirilen formül uygulama tezlerini ele alması yönüyle alan yazınındaki bir boşluğu dolduracağı kanaatine varılmıştır.

Bu çalışmada Türkçe için geliştirilen okunabilirlik formülleri kullanılmak suretiyle okunabilirlik konusunda hazırlanan tezlerin araştırma eğilimlerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Okunabilirlik konusunda hazırlanan tezlerin türe (yüksek lisans, doktora vb.) göre dağılımı nasıldır?
2. Okunabilirlik konusunda hazırlanan tezlerin bilim dalına göre dağılımı nasıldır?
3. Okunabilirlik konusunda hazırlanan tezlerin yıllara göre dağılımı nasıldır?

4. Okunabilirlik konusunda hazırlanan tezlerin danışman ünvanına göre dağılımı nasıldır?
5. Okunabilirlik konusunda hazırlanan tezlerin üniversitelere göre dağılımı nasıldır?
6. Okunabilirlik konusunda hazırlanan tezlerin incelenen kaynaklara göre dağılımı nasıldır?
7. Okunabilirlik konusunda hazırlanan tezlerde tercih edilen okunabilirlik formülüne göre dağılımı nasıldır?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Türkçe için geliştirilen okunabilirlik formülleri kullanılmak suretiyle okunabilirlik konusunda hazırlanan tezlerin araştırma eğilimlerinin tespit edilmesi amaçlanan bu araştırma, doküman incelemesi yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. “Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar” (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 187).

İnceleme Nesnesi

Bu araştırmanın inceleme nesnesi, Türkçe için geliştirilen okunabilirlik formülleri kullanılarak okunabilirlik konusunda hazırlanan tezlerdir. Söz konusu tezlere, Ulusal Tez Merkezinden (UTM) erişilmiştir. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> taranmış ve okunabilirlikle ilgili 42 tez tespit edilmiştir.

Veri Toplama Aracı

Verilerin toplanması ve bilgilerin kaydedilmesinde Microsoft Excel formatında hazırlanmış; tür, bilim dalı, yıl, danışman ünvanı, üniversite, konu, tezde tercih edilen okunabilirlik formülü bilgilerinin işlendiği bir Tez İnceleme Formu (TİF) kullanılmıştır. TİF’te yer alan bilgilerin araştırmanın amacıyla tutarlı olup olmadığı yönünde biri Doç. Dr., diğeri Dr. Öğr. Üyesi ünvanlı iki alan uzmanından görüş alınmıştır. Uygun olduğuna dair görüş bildirilmesi üzerine söz konusu form, araştırmada kullanılmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu araştırma kapsamında incelenen tezlere 15.12.2023 tarihinde internet ortamında erişilmiştir. İnceleme konusuna girebilecek 42 tez bir klasörde toplanmış. Okunabilirlik konusunda hazırlanmış ve Türkçe için geliştirilen okunabilirlik formüllerinden en az birinin kullanıldığı toplam 32 tez, araştırma kapsamında incelenmiştir.

Veriler analiz edilirken araştırmanın amacına uygun olarak hazırlanan TİF’te yer alan bilgilere göre analiz işlemi gerçekleştirilmiştir. Verilerin analizinden sonra araştırmanın bulgular kısmı iki araştırmacı tarafından ayrı ayrı hazırlanarak gerekli karşılaştırmalar yapılmış ve ulaşılan verilerin tablo ve grafiklerle desteklenmesi sağlanmıştır.

Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırma kapsamında elde edilen verilerin geçerli ve güvenilir bir şekilde toplanmasına ve analiz edilmesine ilişkin aşağıdaki basamaklara uyulmuştur:

1. Her iki araştırmacı tarafından ayrı klasörler oluşturularak söz konusu tezler, UTM'den indirilmiştir.
2. Her iki klasör, araştırmacılar tarafından karşılaştırılmıştır.
3. Çalışma sırasında biri Doç. Dr., diğeri Dr. Öğr. Üyesi ünvanlı iki alan uzmanından görüş alınmıştır.
4. Alan uzmanlarından da TİF'i doldurmaları talep edilmiştir.
5. Çalışma sonucunda elde edilen 4 adet TİF karşılaştırılmıştır.
6. Bu karşılaştırma sonucunda herhangi bir farklılık olmadığı görüldüğünden araştırmanın geçerli ve güvenilir olduğu ifade edilebilir.

BULGULAR

Bu bölümde 7 araştırma sorusuna ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

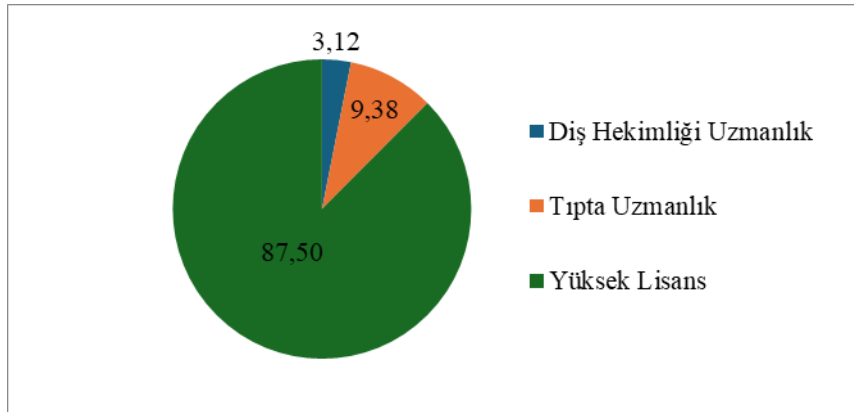
Okunabilirlik Konusunda Hazırlanan Tezlerin Tez Türüne Göre Dağılımı

Tablo 1. İncelenen Tezlerin Tez Türüne Göre Dağılımı

Sıra No	Tez Türü	Tez Sayısı	%
1	Diş Hekimliği Uzmanlık	1	3,12
2	Tıpta Uzmanlık	3	9,38
3	Yüksek Lisans	28	87,50
Toplam		32	100

Tablo 1'de görüldüğü üzere okunabilirlik konusunda hazırlanan tezler, diş hekimliği uzmanlık, tıpta uzmanlık ve yüksek lisans tezi olmak üzere 3 farklı türde tezdır. Bu tezler içinde en yüksek oran %87,50 (f=28) ile yüksek lisans tezlerindedir.

Grafik 1. İncelenen Tezlerin Tez Türüne Göre Dağılımı (%)



Grafik 1'de görüldüğü üzere okunabilirlik konusunda hazırlanan tezlerden sadece 1'i (%3,12), diş hekimliği uzmanlık tezdır.

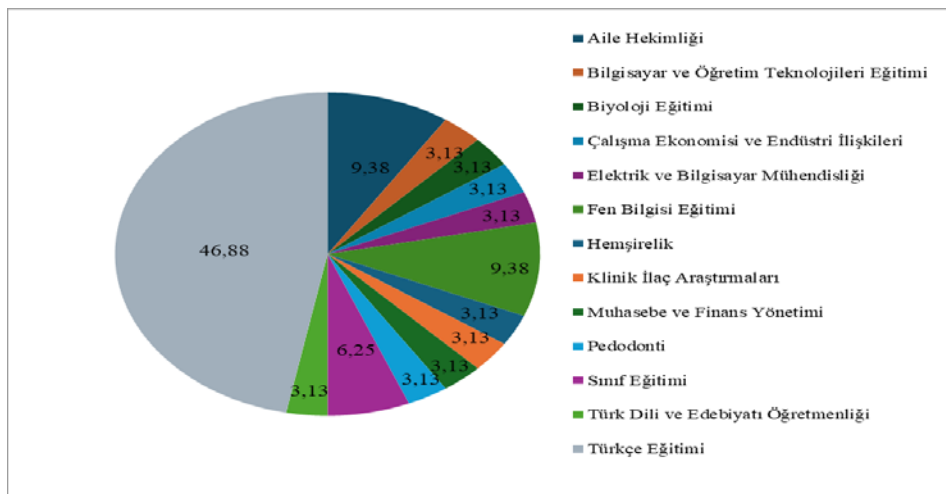
Okunabilirlik Konusunda Hazırlanan Tezlerin Bilim Dalına Göre Dağılımı

Tablo 2. İncelenen Tezlerin Bilim Dalına Göre Dağılımı

Sıra No	Bilim Dalı	Tez Sayısı	%
1	Aile Hekimliği	3	9,38
2	Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi	1	3,13
3	Biyoloji Eğitimi	1	3,13
4	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	1	3,13
5	Elektrik ve Bilgisayar Mühendisliği	1	3,13
6	Fen Bilgisi Eğitimi	3	9,38
7	Hemşirelik	1	3,13
8	Klinik İlaç Araştırmaları	1	3,13
9	Muhasebe ve Finans Yönetimi	1	3,13
10	Pedodonti	1	3,13
11	Sınıf Eğitimi	2	6,25
12	Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği	1	3,13
13	Türkçe Eğitimi	15	46,88
Toplam		32	100

Tablo 2’de görüldüğü üzere okunabilirlik konusunda hazırlanan tezler, farklı sayılarda olmak kaydıyla toplam 13 bilim dalında hazırlanmıştır. Yukarıda bulunan bilim dalları içinde en fazla tez (f=15) Türkçe Eğitimi Bilim Dalında hazırlanmıştır.

Grafik 2. İncelenen Tezlerin Bilim Dalına Göre Dağılımı (%)



Grafik 2’de görüldüğü üzere 9 bilim dalında okunabilirlik konusunda sadece 1’er (%3,13) tez hazırlanmıştır.

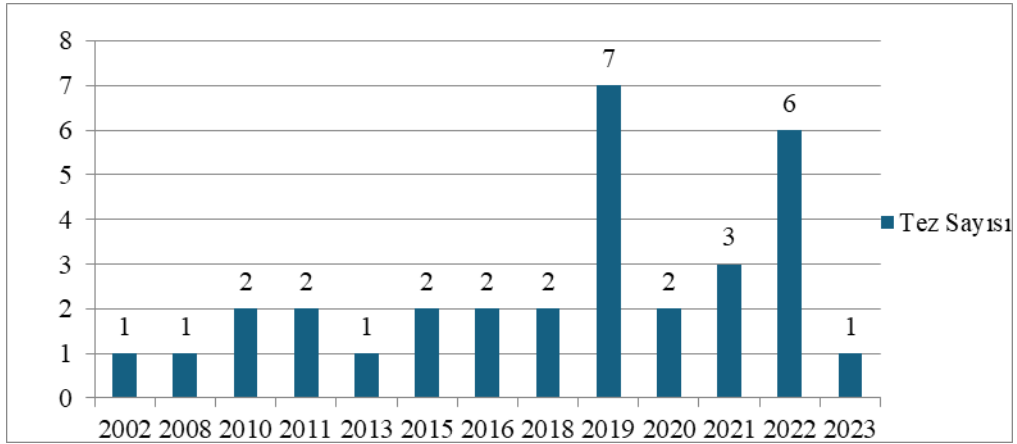
Okunabilirlik Konusunda Hazırlanan Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı

Tablo 3. İncelenen Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı

Sıra No	Yıl	Tez Sayısı	%
1	2002	1	3,13
2	2008	1	3,13
3	2010	2	6,25
4	2011	2	6,25
5	2013	1	3,13
6	2015	2	6,25
7	2016	2	6,25
8	2018	2	6,25
9	2019	7	21,88
10	2020	2	6,25
11	2021	3	9,38
12	2022	6	18,75
13	2023	1	3,13
Toplam		32	100

Tablo 3'te görüldüğü üzere okunabilirlik konusunda 2002-2023 yılları arasında 13 farklı yılda tez hazırlandığı tespit edilmiştir.

Grafik 3. İncelenen Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı



Grafik 3'te görüldüğü üzere okunabilirlik konusunda en fazla tez (7 adet) 2019 yılında hazırlanmıştır.

Okunabilirlik Konusunda Hazırlanan Tezlerin Danışman Ünvanına Göre Dağılımı

Tablo 4. İncelenen Tezlerin Danışman Ünvanına Göre Dağılımı

Sıra No	Danışman Ünvanı	Sayı	%
1	Dr. Öğr. Üyesi/Yrd. Doç. Dr.	12	37.50
2	Doç. Dr.	12	37.50
3	Doç. Dr. ve Uzm. Dr.	1	3.13
4	Prof. Dr.	7	21.88
Toplam		32	100

Tablo 4'te görüldüğü üzere okunabilirlik konusunda hazırlanan tezlere danışmanlık yapan akademisyenlerin %37,50'sinin ünvanının Dr. Öğr. Üyesi/Yrd. Doç. Dr.; %37,50'sinin ünvanının Doç. Dr. olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca bir tez, iki danışmanlıdır (Doç. Dr. ve Uzm. Dr.).

Okunabilirlik Konusunda Hazırlanan Tezlerin Üniversitelere Göre Dağılımı

Tablo 5. İncelenen Tezlerin Üniversitelere Göre Dağılımı

Sıra No	Üniversite	Sayı	%
1	Akdeniz Üniversitesi	1	3,13
2	Balıkesir Üniversitesi	1	3,13
3	Bülent Ecevit Üniversitesi	1	3,13
4	Dokuz Eylül Üniversitesi	1	3,13
5	Düzce Üniversitesi	1	3,13
6	Ege Üniversitesi	1	3,13
7	Erciyes Üniversitesi	1	3,13
8	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi	1	3,13
9	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi	1	3,13
10	Gazi Üniversitesi	3	9,38
11	Gaziantep Üniversitesi	1	3,13
12	Giresun Üniversitesi	1	3,13
13	Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi	1	3,13
14	Karadeniz Teknik Üniversitesi	1	3,13
15	Kırıkkale Üniversitesi	1	3,13
16	Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi	1	3,13
17	Kütahya Dumlupınar Üniversitesi	1	3,13
18	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	1	3,13
19	Ordu Üniversitesi	1	3,13
20	Pamukkale Üniversitesi	1	3,13

21	Sağlık Bilimleri Üniversitesi	1	3,13
22	Sakarya Üniversitesi	2	6,25
23	Selçuk Üniversitesi	2	6,25
24	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi	1	3,13
25	Trakya Üniversitesi	1	3,13
26	Turgut Özal Üniversitesi	1	3,13
27	Yıldız Teknik Üniversitesi	1	3,13
28	Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi	1	3,13
Toplam		32	100

Tablo 5'te görüldüğü üzere okunabilirlik konusunda 28 farklı üniversitede toplam 32 tez hazırlanmıştır. Gazi Üniversitesinde okunabilirlik konusunda 3 (%9,38) tez yapılmıştır.

Okunabilirlik Konusunda Hazırlanan Tezlerin İncelenen Kaynaklara Göre Dağılımı

Tablo 6. İncelenen Tezlerin Kaynaklara Göre Dağılımı

Sıra No	Konu	Tez Sayısı	%
1	Biyoloji Ders Kitabı	1	3,13
2	Broşür (Eğitim ve bilgilendirme)	1	3,13
3	Dil ve Anlatım Ders Kitabı	1	3,13
4	Fen ve Teknoloji Ders Kitabı	2	6,25
5	Form	3	9,38
6	Kompozisyon	1	3,13
7	LGS Soruları	1	3,13
8	Mevzuat (Kanun, yönetmelik ve tebliğ)	1	3,13
9	Okuma Kitabı	7	21,88
10	Rapor	1	3,13
11	Türkçe Ders Kitabı	9	28,13
12	Web sitesi	4	12,50
Toplam		32	100

Tablo 6'da görüldüğü üzere 12 farklı konuda okunabilirlikle ilgili tez hazırlandığı belirlenmiştir. Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirliğiyle ilgili 9 (%28,13) tez hazırlandığı tespit edilmiştir.

Okunabilirlik Konusunda Hazırlanan Tezlerde Tercih Edilen Okunabilirlik Formülüne Göre Dağılımı

Tablo 7. İncelenen Tezlerde Tercih Edilen Okunabilirlik Formülüne Göre Dağılım

Sıra No	Okunabilirlik Formülü (O.F.)	Tez Sayısı	%
1	Ateşman O.F.	12	37,50
2	Ateşman O.F., Bezirci-Yılmaz O.F.	1	3,13
3	Ateşman O.F., Bezirci-Yılmaz O.F., Çetinkaya-Uzun O.F.	1	3,13
4	Ateşman O.F., Çetinkaya-Uzun O.F.	12	37,50
5	Çetinkaya-Uzun O.F.	3	9,38
6	Sönmez O.F.	3	9,38
Toplam		32	100

Tablo 7’de görüldüğü üzere okunabilirlik konusundaki tezlerde Ateşman okunabilirlik formülü, Bezirci-Yılmaz okunabilirlik formülü, Çetinkaya-Uzun okunabilirlik formülü ve Sönmez okunabilirlik formülü olmak üzere dört farklı formülün farklı sayılarda tercih edildiği tespit edilmiştir. Tek formül kullanılan 18 tezin 12’sinde sadece Ateşman okunabilirlik formülü kullanılmıştır.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu araştırmada, Türkiye’de okunabilirlik konusunda hazırlanan tezlerin araştırma eğilimlerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda Ulusal Tez Merkezinde Ateşman, Bezirci-Yılmaz, Çetinkaya-Uzun, Sönmez okunabilirlik formüllerinden bir ya da birkaçını kullanan tezler belirlenmiştir. Araştırma kapsamında incelenen tezler; bilim dalı, danışman ünvanı, konu, tercih edilen okunabilirlik formülü, tez türü, üniversite ve yıl olmak üzere 7 farklı değişken açısından ele alınarak Türkiye’de okunabilirlik konusunda hazırlanan tezlerin görünümü ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Okunabilirlikle ilgili 2002-2023 yılları arasında toplam 32 tezin hazırlandığı tespit edilmiştir. Ateşman tarafından Türkçe için ilk okunabilirlik formülü geliştirildikten (1997) 5 yıl sonra söz konusu formül kullanılarak bir tez hazırlanması son derece önem arz etmektedir.

Okunabilirlik konusunda daha çok dil ile ilgili alanlarda çalışmalar yapılmasına rağmen, bir dış hekimliği uzmanlık tezi ve üç tıpta uzmanlık tezinin de bu konuda hazırlandığı tespit edilmiştir. Bu husus, okunabilirliğin metin olan diğer alanlarda da kullanılabilmesini göstermektedir.

Aile hekimliği, bilgisayar ve öğretim teknolojileri eğitimi, biyoloji eğitimi, çalışma ekonomisi ve endüstri ilişkileri, elektrik ve bilgisayar mühendisliği, fen bilgisi eğitimi, hemşirelik, klinik ilaç araştırmaları, muhasebe ve finans yönetimi, pedodonti, sınıf eğitimi, Türk dili ve edebiyatı öğretmenliği ve Türkçe eğitimi olmak üzere 13 farklı bilim dalında okunabilirlikle ilgili tezlerin hazırlandığı görülmektedir.

Yıl değişkeni açısından incelendiğinde, dikkat çekici ve ilginç sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Bu konuda hazırlanan ilk tezin 2002 yılında yazıldığı, en fazla tezin ise 2019 yılında (7 adet) hazırlandığı görülmüştür. Ayrıca, tezlerin %59,38'ine karşılık gelen 19 tezin, son 5 yıl içinde (2019-2023) kaleme alındığı tespit edilmiştir.

Danışman ünvanlarına yönelik bulguların da çeşitlilik içerdiği söylenebilir. Zira; Dr. Öğr. Üyesi/Yrd. Doç. Dr., Doç. Dr., Doç. Dr. ve Uzm. Dr., Prof. Dr. ünvanlarındaki danışmanların öğrencilerine okunabilirlikle ilgili tez yaptırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Okunabilirlik konusundaki tezlere danışmanlık yapan akademisyenlerin %37,50'si Dr. Öğr. Üyesi/Yrd. Doç. Dr.; %37,50'si ise Doç. Dr. ünvanlıdır. Bununla birlikte bir tez, biri Doç. Dr., diğeri Uzm. Dr. olmak üzere iki danışmanlıdır.

28 üniversitede (Akdeniz Üniversitesi, Balıkesir Üniversitesi, Bülent Ecevit Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Düzce Üniversitesi, Ege Üniversitesi, Erciyes Üniversitesi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Gaziantep Üniversitesi, Giresun Üniversitesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Kırıkkale Üniversitesi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Ordu Üniversitesi, Pamukkale Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Sakarya Üniversitesi, Selçuk Üniversitesi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Trakya Üniversitesi, Turgut Özal Üniversitesi, Yıldız Teknik Üniversitesi ve Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi) okunabilirlik konusunda 32 tez hazırlanmıştır. Gazi Üniversitesinde 3, Sakarya Üniversitesi ve Selçuk Üniversitesinde 2 tez hazırlanmıştır. Diğer üniversitelerde ise 1'er tez hazırlanmıştır.

12 farklı konuda [biyoloji ders kitabı, broşür (eğitim ve bilgilendirme), dil ve anlatım ders kitabı, fen ve teknoloji ders kitabı, form, kompozisyon, LGS soruları, mevzuat (kanun, yönetmelik ve tebliğ), okuma kitabı, rapor, Türkçe ders kitabı ve web sitesi] okunabilirlikle ilgili tez hazırlanmıştır. Bu konular arasında web sitelerindeki metinlerle mevzuat metinlerinin okunabilirliğinin ele alınmış olması, son derece ilginç görünmektedir.

Okunabilirlik konusundaki tezlerde; Ateşman O.F.; Ateşman O.F., Bezirci-Yılmaz O.F.; Ateşman O.F., Bezirci-Yılmaz O.F., Çetinkaya-Uzun O.F.; Ateşman O.F., Çetinkaya-Uzun O.F.; Çetinkaya-Uzun O.F.; Sönmez O.F. olmak üzere toplam 6 farklı formül kombinasyonu kullanılmıştır. 32 tezin 12'sinde (%37,50) sadece sadece Ateşman O.F. kullanıldığı tespit edilmiştir. Sönmez O.F. ise 3 çalışmada tek başına kullanılmıştır. 1 tezde Ateşman O.F., Bezirci-Yılmaz O.F. ve Çetinkaya-Uzun O.F. birlikte kullanıldığı belirlenmiştir.

32 tezde bahsi geçen 4 formülün 47 kere kullanıldığı tespit edilmiştir. Tezlerin 26'sında (%55,32) Ateşman O.F.; 16'sında (%34,04) Çetinkaya-Uzun O.F.; 3'ünde (%6,38) Sönmez O.F.; 2'sinde (%4,26) Bezirci-Yılmaz O.F. tercih edilmiştir. Buradan hareketle okunabilirlik konusunda hazırlanan tezlerin yarısından fazlasında (%55,32) Ateşman O.F. kullanıldığı söylenebilir. En çok tercih edilen 2. formül ise %34,04 ile Çetinkaya-Uzun O.F. olmuştur. 3. sırada Sönmez O.F. yer alırken son sırada ise Bezirci-Yılmaz O.F.'nin yer aldığı görülmektedir. Araştırmanın bu sonucunda dikkat çekici olan

husus şudur: Ateşman O.F. ilk geliştirilen formül olması ve uygulama kolaylığı nedeniyle ilk sırada yer alırken Sönmez O.F. az tercih edilen bir formül olmasına rağmen tezler söz konusu olduğunda en fazla tercih edilen 2. formül olmuştur.

Bu araştırmanın sonuçları; okunabilirlik alanında hazırlanan çalışmaların büyük bir bölümünün son 5 yılda hazırlanması ve Ateşman O.F.'in en çok tercih edilen formül olması bakımından Kavun ve Maden'in (2024) çalışmaları ile büyük oranda benzerlik göstermektedir. Ayrıca Temur, Sarı ve Dedeoğlu Orhan (2011) araştırmalarında okunabilirlikle ilgili çalışmalarda ders kitaplarından seçilmiş metinlerin okunabilirliğinin ele alındığı çalışmaların çoğunlukta olduğu sonucuna ulaşmıştır. Temur vd.'nin (2011) araştırmalarındaki bu sonucun, bu araştırmanın sonucu ile kısmen benzerlik gösterdiği söylenebilir.

Sonuç olarak Türkiye'de okunabilirlik konusunda hazırlanan tezlerin incelendiği bu çalışmada; özellikle son 5 yıl (2019 ila 2023) içinde okunabilirlik konusunda çok sayıda tez hazırlandığı görülmüştür. Söz konusu tezlerin; bilim dalı, danışman ünvanı, konu, tercih edilen okunabilirlik formülü, tez türü, üniversite ve yıl olmak üzere toplam 7 farklı değişken açısından ilgi çekici sonuçlar ortaya koymaktadır. Günümüzdeki gelişmelerden (bilimsel gelişmeler ve yapay zekâ gibi) hareketle okunabilirlik konusunun ilerleyen zamanlarda daha ileri noktalara ulaşacağını söylemek yanlış olmaz. Benzer (2020) tarafından hazırlanan araştırmada da okunabilirlikle ilgili yapay zekâyâ dayalı bir formül geliştirilmesinin gerekliliği üzerinde durulmuştur.

Öneriler

Araştırma sonuçlarından hareketle aşağıdaki önerilerde bulunulabilir:

- Türkçe için en son 2 okunabilirlik formülünün 2010 yılında geliştirildiği göz önüne alınarak özellikle yapay zekâ gibi çeşitli teknolojik imkânlar kullanılarak farklı okunabilirlik formülleri geliştirilebilir.
- Okunabilirlikle ilgili kitap bölümleri araştırma konusu yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Akbaş, B. ve Aksoy, E. (2024). Sevim Ak hikâyelerinin okunabilirlik açısından değerlendirilmesi. *Nizip Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), 62-73.
- Ateşman, E. (1997). Türkçede okunabilirliğin ölçülmesi. *A. Ü. TÖMER Dil Dergisi*, 58, 71-74. <http://okunabilirlikindeksi.com>
- Aydın, G. (2022). Türkçeyi ikinci/yabancı dil olarak öğrenenler için hazırlanan yardımcı materyallerin okunabilirliği üzerine bir inceleme. *Journal of History School*, 61, 4202-4227.
- Benzer, A. (2020). Yapay zekâyâ dayalı okunabilirlik formülüne doğru bir adım. *Araştırma ve Deneyim Dergisi (ADEDER)*, 5(1), 47-82. <https://dergipark.org.tr/>
- Bezirci, B. ve Yılmaz, A. E. (2010). Metinlerin okunabilirliğinin ölçülmesi üzerine bir yazılım kütüphanesi ve Türkçe için yeni bir okunabilirlik ölçütü. *DEÜ Mühendislik Fakültesi Fen Bilimleri Dergisi*, 12(3), 49-62. <https://dergipark.org.tr/>

- Çetinkaya, G. ve Uzun, L. (2010). Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik özellikleri. *Türkçe ders kitabı çözümlemeleri* (1. baskı, s. 141-153) içinde. Pegem Akademi.
- Çoban, A. (2014). Okunabilirlik kavramına yönelik bir derleme çalışması. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 9, 96-111. <https://dergipark.org.tr/>
- <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> (Erişim tarihi: 15.12.2023).
- Kalyoncu, M. R. ve Memiş, M. (2024). Türkçe için oluşturulmuş okunabilirlik formüllerinin karşılaştırılması ve tutarlılık sorgusu. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 12(2), 417-436. <https://doi.org/10.16916/aded.1434650>
- Kavun, M. ve Maden, S. (2024). Türkiye'de okunabilirlik ile ilgili yayımlanmış makalelerin araştırma eğilimleri. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 18(48), 38-57. DOI: 10.29329/mjer.2024.
- Özcan, E. (2013). 6.-7. Sınıf Türkçe ve Türk Kültürü Ders Kitabının Okunabilirliği ve Hedef Yaş Düzeyine Uygunluğu Fransa Örneği. *Sakarya University Journal of Education*, 1(2), 16-24. <https://dergipark.org.tr/>
- Sönmez, V. (2003). Metinlerin eğitselliğini saptamada matematiksel bir yaklaşım (Sönmez Modeli). *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 10, 24-39.
- TDK. (2023). *Türkçe sözlük* (2. cilt, 12. baskı). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Temur, T. (2003). Okunabilirlik (readability) kavramı. *TÜBAR*, 13, 169-180. <https://dergipark.org.tr/>
- Temur, T., Sarı, M. ve Dedeoğlu Orhan, B. (2011). Fen ve sosyal bilimler alanında yapılan okunabilirlik çalışmalarının karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *KHO Bilim Dergisi*, 21(1), 103-121. <https://dergipark.org.tr/>
- Yılar, M. B. (2020). 9. sınıf coğrafya ders kitabında yer alan metinlerin okunabilirlik düzeyinin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 18(2), 1126-1146. <https://dergipark.org.tr/>
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (genişletilmiş 10. baskı). Seçkin.

RESEARCH TENDENCY OF THESES ON READABILITY IN TÜRKİYE

ABSTRACT

The aim of this research is to examine postgraduate theses prepared in Turkey on the subject of readability in terms of various variables such as type, branch of science, year, advisor title, university, subject, readability formula preferred in the thesis. Document review method was used in the research. Postgraduate theses prepared in Turkey were determined as the object of examination. The theses in question were accessed from the National Thesis Center of the Council of Higher Education. As a result of the research, it was determined that a total of 32 theses were prepared on readability between the years 2002-2023. Although studies on readability have been conducted mostly in language-related fields, it was concluded that one dentistry specialty thesis and three medical specialty theses were also prepared on this subject. In terms of the year variable, it was determined that the most theses (7) were prepared in 2019. 37.50% of the academicians who advised theses on readability were Assist. Title. A thesis on readability has been prepared on 12 different topics [biology textbook, brochure (education and information), language and expression textbook, science and technology textbook, form, composition, LGS questions, legislation (law, regulation and notification), reader, report, Turkish textbook and website]. As a result, in this study examining theses prepared on readability in Turkey, it has been determined that a large number of theses have been prepared on this subject, especially in the last 5 years (2019-2023). Book chapters on readability can be given as research topics.

Keywords: Text, readability formula, readability, thesis.